

1. חפירות בארמון בתל כברי

2. ביקור בחפירות באתר יפתחאל

החום מגיר אגלי זיעה. דביקות מעיקה, שכל בריזה קטנה מייצרת תפילה קטנה שלא תיגמר לעולם. מגלים טפח אחרי טפח שרק מסבכים את העניינים ומסתירים מאחוריהם עוד רבים, רק סימני השאלה מתרבים.

ואחרי פתיח כל כך שלילי ברור שהיו גם חוויות חיוביות:

הראשונה, 24.7.08 – אסף יסעור לנדאו הזמין אותנו אל מחוזותיו של אהרון קפלינסקי בתל כברי. הדמיון המפותח שלנו כבר ייחל לפגישה עם הנסיכה המינואית בארמון בשטח D (או בחדר הסגלגל). הפגישה הייתה הרבה יותר ארצית מן המצופה או המקווה – מקושים, טוריות, מטאטאים וכו'. נשלחנו לבדוק איזה קיר בלתי ברור, שהתברר לאחר שעות של הקזת זיעה שהוא בסך הכל גיבוב של אבני סיקול בין חלקות. הדבר הכי מסעיר בשעות ההם היה הריקוד של זמירה כדי להוריד ממנה את הנמלים שאת קינם חפרנו, והם החזירו לנו בנשיכותיהן. את המשך היום הקצר סיימנו עם סינון אדמה בתקווה למצוא איזה תכשיט של הנסיכה, אבל לא רק נסיכה לא הייתה. העלנו חרס בידינו.

ולגבי הארמון: שטח הארמון כ- 4 דונם. היתרון הגדול של האתר מתקופת הברונזה התיכונה הוא שאין מעליו שכבות נוספות, הארמון נהרס בסביבות 1550 לפני הספירה ולא נושב עוד. כל כך שאפילו לא השאיר את שמו על דפי ההיסטוריה. יש רעיונות שונים לגבי ייחוסו, אבל אין הוכחות כתובות, לפחות בינתיים. עדיין לא נמצא השלט: "ברוך הבא ל...".

הארמון היה פעיל לפחות 300 שנה מתחילת הברונזה התיכונה 2 א (1950 – 1750 לפני הספירה) ועד סוף הברונזה התיכונה 2 ב (1750 – 1550 לפני הספירה).

בנוסף לחדר המרכזי המפורסם עם הרצפה המאוירת וארבעת הפתחים, רואים מסביב מפולת לבני בוץ מעורבב בטיח לבן, זוהי שכבת ההרס המכה. ממזרח לחדר המרכזי נמצא ביוב. הרבה עצמות במצב טוב – בקר, עיזים, חמורים ו... סרטנים. הביוב הפסיק לשמש ככזה כ- מאה שנה לפני ההרס של הארמון.

הוא נסגר על קנקנים וטוייח מלמעלה. בשנה הבאה יש תכנית להגיע לחפירה עם משלחת גדולה ולחפור את כל החדרים הצדדיים בתקווה למצוא מציאות שישפכו יותר אור על המקום. (שותפי לחפירה היו: זהר, זמירה ויעקב).

השניה, 31.7.08 - נמרוד גצוב הזמין אותנו לאתר שהוא שותף לחפירתו בנחל יפתחאל ליד עין חלדיה. האתר נחפר כבר בעבר. שלוש משלחות קדמו לזו שחופרת עכשיו חפירת הצלה לפני הפיכת המקום

לכביש רב מסלולי. בין היתר חשף במקום, אליוט בראון, כפר שלם מתקופת הברונזה הקדומה כ- 3500 לפני הספירה. ישוב פרוז שהיו בו שני צבירי מבנים סגלגלים על פני כ- 5 דונם. נמצאו אז גרזיני נחושת. החפירה היום מתרכזת בשכבה התחתונה יותר מתקופת הנאוליט הקדם קרמי – כ- 7000 שנה לפני הספירה. אתר שמשתרע על פני כ- 40 דונם. האתר היה פעיל על פני תקופה של כ- 500 שנה. התקופה הנאוליתית מתאפיינת בקפיצה תרבותית – מחוננת בהתפתחות האדם – התגבשות חברות ויישובי ענק, וזאת תודות ל"מנוע" הגדול – ביות הצמחים ובעיקר ביות החיטה. יותר מאוחר ביותו גם פול ועדשים. למרות האמור לעיל אין בנמצא אתר נאוליטי הפתוח לקהל, משומר ומשולט.

למעשה אין הרבה מה להציג או לראות למעט כלי הצור על שלביהם השונים. מאפיין של התקופה הנאוליט הקדם קרמית ב' הם רצפות של טיח. את הטיח יצרו על ידי שריפת אבני גיר בטמפרטורה של 800 עד 900 מעלות, כתישת האבנים ויצירת סיד. בשלב הבא היו מרטיבים את הסיד בתהליך שיוצר הקשיה מחדש. הטיח בחיבור עם חול וחצץ הוא למעשה הבטון הקדום.

למה עשו רצפות טיח? השאלה פתוחה. זה לא דבר מקובל בבניה העתיקה. מקובל היה להדק את העפר ולשים מחצלות. באתר ביפתחאל יש היקף עצום של טיח!! עוד מאפיין של הנאוליט הוא גולגלות מכוויות בטיח, שוב טיח. יש חיבור מוזר בין טיח לטכסי מוות.

בשטח I ראינו מבנה 6X14 מטר, מטויח. הטיח חודש כמה פעמים. ראינו תנור עם סימני אש. ראינו בורות בטיח, חלקם חדירה מאוחרת מלמעלה, חלקם נמצאים בהתאמה לטיח ושימשו לקבורה של אנשים בתנוחת עובר (ראשו בין ברכיו, מה שמקובל על ידי הרבנות והדתיים כלא יהודי) ושל בעלי חיים – ראינו בכמה מקומות שלדים וקרניים של בקר הבר (בוס פרימיגניס – שרד עד המאה ה-16 באירופה). האם יתכן שהטיח קשור לקבורה או לפולחן הקבורה? אולי כדי להבדיל בין החיים למתים? ישנם גם בורות קטנים שכנראה שימשו לעמודים שתמכו את הגג.

בקצוות הטיח, במקום בו הוא ניגש בעבר אל הקיר שכבר איננו יש התרוממות. עובדה זו עוזרת לארכיאולוגים לתחם את גבולות החדר. רואים בבירור 6 שכבות של טיח, כל אחת מהן שכבת חיים נפרדת. זה מראה על אינטנסיביות של בניה מחדש ושל חיים באותו מקום לאורך זמן. באחת הגולגלות נמצאו צדפים במיקום העיניים!!?

אבני הצור (הליטיקה) מאופיינים בראשי חץ מסוג יריחו – עם כתפיים. גם החלקים הגדולים של שלד בקר הבר, עצמות שאינן מפורקות עד לשדן, מכוונות לחשיבה על פולחן. נמצאו גם גרגרים של פול ועדשים שרופים (כמו גם בחפירתו של גרפינקל בשנות ה-80).

בשטח G הדרומי יותר ראינו רק שכבת טיח אחת, ללא עליית השוליים בקצוות. כאן אין פינות מעוגלות. בבנין הזה רואים שאחרי קריסתו הוא נחתם בצורה יזומה על ידי שכבת חרסית חומה. אין סימני שריפה. כאן הבורות כולם שייכים לאותה שכבה. יש כאן רחבה על משטח פתוח ללא גג. אין בורות לעמודי תמיכה. וגם, ירידה דרסטית בשימוש בטיח!!? ראשי החץ כאן שונים. יתכן שהיו שתי חברות שכנות!!? יתכן שזהו ישוב מאוחר יותר!!?

בהמשך מוצאים שרידים של ישוב בין הברונזה ל-1948 בתל חלדיה.

אז מה היה לנו:

יבוא/מסחר - צדפים, אובסידיאן מתורכיה, שרידי אספלט מים המלח.

אין סימני ביות של בעלי חיים, אם כי בתקופה זו במקביל באירן ובצפון אנטליה כבר יש חברות שהתחילו לביית בעלי חיים.

שוב, הניאוליט הקדם קרמי מאופיין בכך שהכלכלה כבר לא מבוססת על צייד וליקוט, אלא בעיקר כלכלה שמבוססת על גידול דגנים וקטניות בתוספת בשר צייד.

ממצאים שראינו במו עיננו: זרעי פול שעברו שריפה. זרעי עדשים כנ"ל, קטנים מאד. אובסידיאן שהוא תוצר וולקני כהה, חצי שקוף, דומה לזכוכית. ראשי חץ מסוג "חודי יריחו" עם כתפיים מאחור ומסוג "ראשי ביבלוס" / "ג'וניה" (בלי כתפיים, שהם גם מאוחרים יותר).

(נכחו: מוטי אביעם + ד"ר אורח מארה"ב, עוזי, דני בר ששת, שלמה הראל, אורן ומשפחתו, נגה, זמירה, אורי, ברוך, גדעון, רועי).

תודה גדולה לשני החופרים שחשפו עצמם להדיוטות כמונו, ושיתפו אותנו בשאלות שמציקות להם. רשם גדעון.